

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ У СИСТЕМІ ТАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Стародубов Олександр Сергійович

*здобувач кафедри криміналістики, детективної
та оперативно-розшукової діяльності,*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Прийнятим у 2012 році Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) було створено новий для кримінального процесуального законодавства інститут негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НС(Р)Д), який відразу породив чималу кількість дискусій щодо сутності та природи таких засобів збирання доказової інформації в рамках кримінального провадження. Зважаючи на тісний зв'язок між кримінальним процесуальним правом та криміналістичною наукою, логічним стало питання про визначення місця негласних слідчих (розшукових) дій у системі положень криміналістичної науки.

До питання дослідження сутності НС(Р)Д та особливостей їх організації та проведення у рамках кримінального провадження зверталися у своїх працях такі вчені, як Л.І. Аркуша, В.Д. Берназ, Р.І. Благута, В.І. Василичук, А.Ф. Волобуєв, Ю.О. Гресь, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, Г.А. Матусовський, Р.Л. Степанюк, М.А. Погорецький, О.О. Подобний, О.В. Пчеліна, О.А. Самоїленко, Д.Б. Сергєєва, Д.М. Цехан, В.М. Шевчук, В.Ю. Шепітько та деякі інші.

Як відзначає Ю.О. Гресь, сумніви серед науковців про доцільність дослідження положень тактики НС(Р)Д в рамках розділу криміналістичної тактики обумовлені тим фактом, що вони збігаються з розробками, які традиційно здійснювалися в межах теорії оперативно-розшукової діяльності [1, с.88]. Проте попри такі дискусії, що жодним чином не заперечують значущості інституту НС(Р)Д, науковці солідарні у думці щодо важливості та практичної значущості такої кримінальної процесуальної новації. Зокрема, В.В. Лисенко та О.В. Лисенко зазначають, що запровадження інституту НС(Р)Д значно розширило інструментарій, який використовується у ході досудового розслідування для збирання та перевірки доказів за рахунок застосування традиційних можливостей оперативно-розшукової діяльності [2, с.118].

Серед підстав, що дозволяють віднести НС(Р)Д до системи тактичних засобів як один із особливих його різновидів, слід назвати наступні:

1. *Аналогія використання положень кримінального процесуального законодавства як основи розробки положень криміналістичної науки.* Історія зародження та становлення криміналістичного знання свідчить про тісний двосторонній зв'язок між криміналістикою та кримінальним процесом. Положення кримінального процесуального законодавства визначають форми та певні умови, які мають враховуватися при розробці положень криміналістичної техніки, тактики та методики розслідування кримінальних правопорушень. Фактично – саме КПК України дає чіткий перелік слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, розробку тактичних положень реалізації яких забезпечує криміналістика. При цьому слідча (розшукова) дія є класичним засобом криміналістичної тактики, про що свідчать положення, викладені як у підручниках з криміналістики, так і у наукових працях. Ч. 1 ст. 246 КПК України визначає НС(Р)Д як «різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК України» [3]. Тобто за формальною підставою НС(Р)Д слід розглядати як різновид слідчих (розшукових) дій і самостійний специфічний тактичний засіб.

2. *Функціональне призначення тактичних засобів.* Застосування тактичних засобів спрямоване на забезпечення можливості отримання доказової та орієнтуючої інформації у процесі здійснення розслідування. Призначення НС(Р)Д, як і С(Р)Д, є збирання нових та перевірка вже отриманих доказів.

3. *Структурна побудова.* Як слушно відзначає О.А. Марченко, проведення НС(Р)Д передбачає реалізацію системи послідовних дій, що утворюють певні етапи, зокрема підготовчий та практичний, який включає проведення та фіксацію НС(Р)Д [4, с.457].

4. *Системний характер.* Будь-яка НС(Р)Д реалізується шляхом вчинення певних дій чи їх комплексів, які за своєю сутністю носять тактичне наповнення: НС(Р)Д проводиться з метою вирішення конкретного тактичного завдання; суб'єкти проведення НС(Р)Д звертаються до застосування тактичних прийомів та їх комплексів (тактичних комбінацій); у контексті вирішення складних тактичних завдань розслідування НС(Р)Д можуть входити до структури тактичних операцій; їх проведення нерозривно пов'язане із певними тактичними ризиками, що мають враховувати при плануванні та реалізації НС(Р)Д.

5. *Ситуаційна зумовленість.* Як і будь-який тактичний засіб, НС(Р)Д безпосередньо залежать від ситуації. З одного боку, рішення про проведення тієї чи іншої НС(Р)Д як самостійного заходу або у тактичному комплексі з іншими НС(Р)Д, С(Р)Д, оперативно-розшуковими чи організаційними заходами, час та учасників обумовлюється ситуацією, що склалася на конкретному етапі

розслідування. З іншого боку, особливості проведення НС(Р)Д, тобто поведінка суб'єктів її реалізації, тактичні прийоми та тактичні комбінації, які ними застосовуються, прямо зумовлені тактичною ситуацією, що склалася на момент її проведення.

Підсумовуючи наведене, негласні слідчі (розшукові) дії слід розглядати як специфічний самостійний тактичний засіб, що дозволяє отримати важливу для слідства доказову та орієнтуючу інформацію, здобути яку іншим шляхом неможливо. Враховуючи науковий доробок як криміналістики, так і теорії оперативно-розшукової діяльності, в рамках сучасних наукових досліджень науковці повинні звертати більше уваги можливостям та тактичним особливостям їх проведення. На нашу думку, якість та практична значущість наукових праць значно підвищиться, якщо вчені будуть звертатися до різних сфер знань, зокрема положень кримінального процесу, криміналістики та теорії оперативно-розшукової діяльності, поєднуючи їх при роботі над кінцевим науковим продуктом.

Література:

1. Гресь Ю.О. Формування технологічного підходу у криміналістичній тактиці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Одеса, 2017. 255 с.

2. Лисенко В.В., Лисенко О.В. Негласні слідчі (розшукові) дії в розшуковій роботі слідчого. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В.Салтевського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С.118-120.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

4. Марченко О.А. Процесуальні та тактичні аспекти щодо порядку проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування розбоїв, вчинених організованою групою. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 456-459.